

Simona Sofija Valke

VĒSTURISKAS PERSONAS INTERPRETĒJUMS: MORISS MĀTERLINKS LATVIEŠU LITERĀRAJĀ TEKSTĀ

“Te ir kaut kas no Meterlinka¹,” konstatē literatūras kritiķis Vizulis [Vizulis, 1900: 1] par “Jaunās Ražas” trešajā laidienā publicētu Zeltmata (1868–1961) skici ar intriģējošu nosaukumu *Mat...* [Zeltmatis, 1899: 183–191]. Runa ir par šaha spēles terminoloģiju un tās analogijām ar dzīvi, kurā var uzvarēt vai arī zaudēt. Vizulis iezīmē Zeltmata darbā paralēles ar beļģu autora radošo domu, ar Morisa Māterlinka (*Maurice Maeterlinck*, 1862–1949) nozīmīgo konceptu – klusumu. 1899. gadā, kad viedoklis tiek izteikts, Māterlinka darbi vēl nav pieejami latviešu valodā, pirmais nāk klajā tikai 1900. gadā, zīmīgi, jau minētā Zeltmata tulkojumā.

19. gadsimta beigu Zeltmata darbos *Mat...*, *Mīlestības infuzorijas*, *Fraulein Miece*² būtiska loma literāro personāžu attiecību attīstībā ir Māterlinka klusuma–klusēšanas³ konceptam, kuru beļģu autors iztīrīja eseju krājuma “Pazemīgo dārgumi” (*Le trésor des humbles*, 1896) pirmajā esejā “*Silence*”. Tajā Māterlinks apcer dvēseles dzīvi, Zeltmata literārie varoņi veic šīs teorētiskās esejas ilustrāciju. Klusuma dāvanas Zeltmata varoņiem dodas rokā tikai pēc ilgiem patiesas tuvības meklējumiem. “Klusā laimība”, “klusie brīži” rada patiesu dvēseļu saplūsmes telpu: “Liekas, ka istabā paliktu aizvien klusāki, visa apkārtne it kā izzūd, un viņu gara acīm atveras vēl nepazītas, nenojaustas sfēras. Un tur viņu jūtas, viņu dvēseles saplūst kopā, vienojas, apskaujas...” [Zeltmatis, 1897: 285].

19. un 20. gadsimta mijas latviešu literatūrkritikā “klusums” ir visbiežāk minētais no beļģu literāra konceptiem, un gluži pamatoti, jo ieņem nozīmīgu vietu gan Māterlinka teorētiskajā domā, gan simbolisma lugās⁴. Sākotnēji Māterlinka

¹ 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta pirmajā pusē latviešu valodā tiek izmantoti četri beļģu literāra uzvārda rakstības varianti: Meterlinks, Mēterlinks, Materlinks, Māterlinks.

² “*Fraulein Miece*” ir atsaucē arī uz zviedru autora Augusta Strinberga lugu “*Jūlijas jaunkundze*”, kas nāca klajā 1888. gadā.

³ Franču valodā *silence* apzīmē gan klusumu, gan klusēšanu.

⁴ Māterlinka simbolisma periodā ietilpst astoņas lugas: “*Princese Malēna*” (“*Princesse Maleine*”, 1889), “*Neaicinātā*” (“*L’Intruse*”, 1890), “*Aklie*” (“*Les Aveugles*”, 1890), “*Septiņas*

vārds latviešu interpretācijā tiek saistīts ar misticismu, simbolismu, dekadenci un neoromantismu, un, tikai laikam ritot, 20. gadsimta 30. gados izkristalizējas atbilstošs viņa daiļrades vērtējums, tā tiek piesaistīta simbolismam. Viņa recepcijas Latvijā sākumposmā literārās kvalitātes vērtējumi ir visai piesardzīgi, Māterlinka novatorisms tiek vērtēts kā svešāds un “ērmots”¹, taču jaunu literāru ceļu meklējumos 20. gadsimta sākumā noris straujš ārvalstu literatūras asimilācijas process, un literāro darbu izvērtējums tiek veikts ne vien literatūrkritiskos rakstos, bet tā klātbūtne lasāma arī latviešu literārajā tekstā, viedoklis par Māterlinka darbiem ir literāra darba telpas sastāvdaļa. Abi izvērtējumu veidi nav sastatāmi, jo pēdējais atspoguļo literāra tēla vai naratora, tātad fiktīvu² (lai gan tas “nes” autora vēstījumu) pasaules skatījumu, turklāt vairākumā gadījumu ir netiešs un kalpo kā literārās gaumes un filozofisko uzskatu raksturojums. Daiļdarba informatīvais vēstījums, kas nesakrīt ar literāro vēstījumu, atsaucas uz ārpusteksta realitāti, uz tās segmentiem, ko izraudzījies autors. Šā raksta mērķis ir pētīt Māterlinka – literāta tēlu latviešu literārajā tekstā, analizēt viņa devuma izceltos aspektus un to interpretāciju.

Māterlinka “domubiedru” pulkā līdzās Zeltmatim vēl minams cits viņa tulko-tājs – Augusts Baltpurviņš ar 1905. gadā publicēto stāstu “Austra”. Neuzskaitīsim visus Māterlinka intertekstuālistus, nosauksim vien dažas pazīstamas literārās personības: Andrejs Upīts (“Zelts”, 1914), Haralds Eldgasts (“Zvaigžņotās naktis”, 1905), Fallijs (“Putniņš”, 1903), Viktors Egītis (“Skolotāja Kalēja piedzīvojumi”, 1914; “Savādā draudzība”, 1928), Antons Austrīņš (“Garā jūdze”, 1926–1934), Jānis Kārstenis (“Salna”, 1915), Kārlis Krūza (“Viens: veltījums Akurateram”, 1907), Jānis Veselis (“Sauls kapsēta”, 1921), Pāvils Rozītis (“Daina. Lirisku momentu viegla kontūras”, 1913), Edvards Vulfs (“Jānis Robs”, 1921; “Vellas nāve”, 1937), Pāvils Gruzna (“Jaunā Strāva”, 1946) u. c.

Māterlinka ietekmes latviešu literatūrā, vadoties pēc Žērāra Ženeta (*Gérard Genette*, 1930) transtekstualitātes sadalījuma, varam uzskaitīt šādos segmentos: stilistiskie aizguvumi (arhitektualitāte), Māterlinka interteksts, tajā skaitā Māterlinka konceptu interpretācija. Pēdējā grupā pievērsīsimies vienai no Ženeta definētās

princeses” (*Les sept princesses*, 1891), “Peleass un Melizande” (*Pelléas et Mélisande*, 1892), “Aladina un Palomīds” (*Alladine et Palomides*, 1894), “Tur, iekšā” (*Intérieur*, 1894), “Tentažila nāve” (*La mort de Tintagiles*, 1894). “Aglavene un Selizete” (*Aglavaine et Sélysette*, 1896) ir Māterlinka pārejas posma luga, kurā literāts attālinās no simbolisma estētikas.

¹ “Kas nau viņam radniecisks, tas atdursies pret Meterlinka uzkrītošām ēmotām savādībām, pret māksloto misticismu un pārmērīgo daudzumu lieko krikumu un atradīs viņa ražojumus par slimīgiem un smieklīgiem.” Rainis. Francijas jaunākā literatūra II. *Mājas Viesis*, Nr. 50 (09.12.1898.), 2. lpp. Citēts pēc: Rainis. Kopoti raksti. 18. sējums. Rīga: Zinātne, 1983. 217. lpp.

² Adjektīvs “fiktīvs” šeit lietots ar nozīmi “neatbilstošs realitātei, kas raksturo apzinātu imagināru konstrukciju”.

intertekstualitātes [Genette 1982: 8–11] izpausmēm – citātiem. Runa būs ne tikai par Māterlinka teksta citātiem, bet arī par paša literāta vārda pieminējumu, un par to – vislielākā mērā. Lai novilkto skaidras pētāmā lauka robežas, precizēsim, ka netiks pētīti implicīti aluzīvi interteksti, bet gan eksplīcīti Māterlinka un viņa lugu un eseju pieminējumi, kas beļģu literātu pozicionē kā literātu (nevis sabiedrisku personību vai dzimtenes patriotu Pirmā pasaules kara laikā, vai arī dabas pētnieku) citā literārā darbā.

Romānam, un bieži vien citiem prozas darbiem, lasītāju loku piesaista atsauces uz realitāti, kaut arī iluzoras (referenciāla ilūzija) un visai nelielas. Šeit jānošķir **lasīšana** un **interpretācija** pētniecības nolūkos. Literārs darbs tiek lasīts savam priekam, lai gūtu estētisku un emocionālu baudu, rosinātu iztēli, izdzīvotu nepieredzēto u. c. Pētniecības vērts tas ir citu iemeslu dēļ, proti, literārā darbā, pat ja tas, laikam ejot, ir zaudējis labu tiesu no sava valdzinājuma, var atrast specifisku pasaules un tās norišu skatījumu, pārdomas par dzīvi, valodu un eksistējošo. Tāpēc tas ir pētniecības vērts, cits vairāk, cits ne tik daudz, kritērijs būtu grūti definējamā mākslinieciskā vērtība, kuru, bez jau pieminētā, veido daiļdarba forma. Taču šoreiz pievērsīsimies personāžu analīzei; vēsturiskas personas gadījumā saikne starp personu un personāžu, ko piedāvā literārs teksts, ir nepārprotama. Franču pētnieks Filips Amons (*Philippe Hamon*, 1940) atzīst, ka vēsturiskiem personāžiem vienlaikus jātiek **atpazītiem**, t. i., korelācijā ar realitāti, un **saprastiem**, t. i., ar īpašu ekonomijas funkcijas starpniecību, ko tie pilda katrā daiļdarbā [Hamon 1972: 95]. Personāža atsauces vienmēr meklējamas ārpus teksta, un tās norāda uz ievērojamu informācijas daudzumu, kas paplašina lasītāja informatīvo lauku. Realitātes un literatūras saikne ir ambivalenta. Nereti literāri teksti veido atsevišķu kultūrtelpu kolektīvo iztēli. 20. gadsimta sākumā par Latviju runājam kā par kultūrtelpu, kurā literatūrai ir veicinoša loma kultūrnācības pilnveidē. Māterlinks šajā laika posmā ir viens no latviešu kultūrtelpas kolektīvās iztēles komponentiem. Līdztekus citiem, protams. Ja Māterlinks, viņa koncepti un tēli ir klātesoši latviešu tekstos, tas liecina par beļģu literāta literārā devuma potenciālu un nozīmību Latvijā 20. gadsimta pirmajā pusē. Bet kāpēc Māterlinks?

20. gadsimta sākuma latviešu prozas varoņi šad tad lasa Māterlinku, šad tad to citē vai glabā viņa ģimenes. Māterlinku sastopam ne tikai romānā, bet arī stāstā un žanriski visai neskaidrajā tēlojumā, fantāzijā un ar oriģinālām perifrāzēm definētas formas daiļdarbos – “Psiholoģiska skice”, “Lirisku momentu viegļas kontūras”. Māterlinka pieminējumi latviešu prozas segmentā, atzīsim, ir visai epizodiski. Tomēr prozas vienību skaits, kurās citēts Māterlinka vārds vai atstāstītas viņa darbu rindas, ir teju vai divdesmit daiļdarbi, tādēļ nevaram atstāt bez ievēribas šo beļģu literāta intertekstu. Kāda loma beļģu simbolistam, viņa dramatiskajiem varoņiem un esejām ierādīta latviešu prozā?

Franču 19. un 20. gadsimta literatūras pētnieks Albērs Tibodē (*Albert Thibaudet*, 1874–1936) ieskicē “demarkācijas līniju” starp realitāti un literatūru: “Īsts romānu rakstnieks rada savus personāžus ar bezgaldaudz viņa iespējamās dzīves virzieniem, neīsts romānu rakstnieks rada savus personāžus ar savas reālās dzīves vienīgo līniju. Īsts romāns ir kā iespējamā autobiogrāfija, (..) romāna gars mums liek izdzīvot iespējamo, tas neliek izdzīvot reālo” [Thibaudet 1925: 6]. Iespējamo pasaulu radīšana paver ceļu cilvēka projekcijai citās dimensijās. Izteile sniedz iespēju radīt situācijas un literārajiem personāžiem tās atrisināt.

Vairāku pasaules redzējumu klātbūtne daiļdarbā, to konfrontācija stimulē domas kristalizāciju, un, pat ja teksts didaktiski nesniedz vienu vienīgu atbildi, tomēr tas ievirza lasītāju noteiktā pārdomu guļtnē. Latviešu tekstos laikmetu raksturojošais Māterlinka interteksts atbilst latviešu literātu radošajai telpai un vienlaikus to saista ar frankofonu literāro telpu, pat plašāku Eiropas literatūras telpu, kurā Māterlinks 20. gadsimta sākumā ir ievērojams autors. Māterlinka daiļrades iepazīšana nāk pie latviešu recipienta pa dažādiem ceļiem – lugu uzvedumu noskatīšanās, mutiskas atsauksmes par tām, literatūrkritisku rakstu lasīšana un visbeidzot – visbūtiskākais – paša autora darbu lasīšana. Mūs šeit interesē īpašs lasītāja tips – literārais personāžs (un arī personāžs – vēstījuma instance). Vairākumā latviešu daiļdarbu, kuros Māterlinks ir minēts, nav atspoguļots pats lasīšanas process, bet Māterlinka daiļdarbi kā jau izlasītas vienības, kas ir pieminēšanas, diskusija vai citēšanas vērtas, jo saskan, vai, gluži pretēji, nesaskan ar literārā varoņa uzskatiem. Un tādēļ ir interesanti pētīt, kā Māterlinka darbu zināšana un (iz)lasīšana raksturo literāru personāžu un ietekmē literārā personāža evolūciju. Māterlinka tekstā ietvertu jēgu aktualizē personāžs – lasītājs, kas nepretendē uz reāla lasītāja atainojumu. Kā fikcijas sastāvdaļa tas sniedz informāciju par reālo, precizēsīm – vēstītāja skatījumā – un konstruē savu jēgu, balstoties uz izlasīto tekstu. Empīriskais lasītājs, savukārt, lasot daiļdarbu, kurā darbojas Māterlinka lasītājs, ir pakļauts šim pašam jēgas konstruēšanas procesam.

Māterlinka vārds lasāms divos realitātei pietuvinātos daiļdarbos, proti, autobiogrāfiskos (precīzāk, autofiktīvos) tekstos, kuros gan rodamas visai tālas atkāpes no reālās situācijas, taču tajos ietvertais atmiņu stāstījums atspoguļo laikmeta sociālo kontekstu, notikumus un arī iekšējās dzīves norises. Runa ir par Pāvila Gruznas romānu “Jaunā Strāva” un Fallija stāstu “Putniņš”, dažādiem darbiem stilistiskā ziņā, taču, neraugoties uz faktoloģiskajām nobīdēm un personvārdu izmaiņām, tie reproducē plašu laikmeta ainu, zināmas sociālas grupas skatījumu uz laikmeta norisēm, to interpretāciju. Gruznas romāns top 1946. gadā, tātad ar laika nobīdi. Ne jau informācija ir novecojusi, bet skatījums ir mainījies, arī Fallija skatījums ir retrospektīvs, kā tas raksturīgs visām atmiņu grāmatām un no atmiņām veidotiem mākslinieciskiem tekstiem.

Gruznas romānā Māterlinks minēts literāro diskusiju sakarā un iesaistīts citu pasaules jaunās literatūras pārstāvju klāstā. Latviešu jaunie literāti savu centienu raksturojumam nosauc rindu pasaules autoru, minot tautības, tādējādi iesaistot dinamisko latviešu literatūru pasaules literatūras kontekstā, ar kuru velk radošās paralēles.

Lai apjēgtu jauno strāvu, Viktors pārgāja uz paraugiem no citām mākslām un citām literatūrām. Un te viens pēc otra parādīja gan angļu Vailds ar savu “Doriana Greja portreji”, gan Bostonas Edgars Po ar savu šausmu “Malstremu”, gan flāmu Moriss Māterlinks ar “Māsu Beatriči” un “Zilo putnu”, gan Rodenbahs ar “Briges klusiem ūdeņiem”, ir franču Bodlērs un Malarmē, ir norvēģu Knuts Hamsuns ar “Panu” un “Badu”, ir vācu Gerhards Hauptmanis ar “Hanneli” un “Nogrimušo zvanu” un beidzot – norvēģu Heinriks Ibsens ar savu “Pēru Gintu” un “Brandu”.

Tā bija pietiekoša prominēto eiropiešu rakstnieku sērija, lai rastos daudz maz jēgas par jaunās strāvas simboliku. Šo sēriju noslēdza daudz maz mums tuva slāvu māksla, no tiem kā galvenais pārstāvis poļu rakstnieks un redaktors Krakovā, tā saucamais Jaunās Polijas līderis Staņislavs Pšibiševskis, kas pēkšņi izcēlās visā literārā pasaulē ar kategoriskas brīvības prasību dzejai un literatūrai, uzstādot kā vadošo ideju visai mākslai Malarmē oriģinālozungu: “Māksla – mākslai”¹ [Gruzna 1992: 283–283].

Latviešu literāti nav pozicionēti kā sekotāji, bet gan pasaules literatūras piemēri sniegti kā aprakstošs lauks jaunās latviešu literatūras tendencēm, kuras vēl pilnībā nav izkristalizējušās un ir nodomu stadijā. Nosauktie autori nav vien uzskaitījums, bet katrs pārstāv veselu literāro pasauli, un līdz ar to vārdu pieminēšanu tiek realizēts teksta ekonomijas princips, turklāt daiļdarbu nosaukumi aktualizē specifiskas literārās šķautnes. Teksta “nepilnība”, teksts nevar **visu** pateikt vai aprakstīt, aicina vērsties pie realitātes un “pabeigt” tekstu pieredzes telpā, precizēsim, ka šī pieredze būs piesaistīta noteiktai kultūrtelpai. Māterlinks ilustrēts ar diviem dramatiskajiem darbiem – “Māsu Beatriči” un “Zilo putnu”, tātad ne vairs saviem simbolisma perioda darbiem², bet ar simboliskajām lugām. Gruznas izvēlei, varam minēt, bijis

¹ Atbilstība realitātei literārā tekstā nav nepieciešama, tomēr atgādināsim, ka pirmais ievērojamākais no “Māksla – mākslai” (*L'art pour l'art*) idejas popularizētājiem ir Parnasa iedvesmotājs Teofils Gotjē (*Theophile Gautier*, 1811–1872). Viņš savu viedokli kaismīgi un pārliecinoši izklāsta romānā “De Mopēna jaunkundze” (*Mademoiselle de Maupin*, 1835) priekšvārdā. Simbolisma aizsācējs Stefans Malarmē (*Stéphane Mallarmé*, 1842–1898) jaunībā pieslien Parnasa idejām, dzejā tiecas panākt formas pilnību, izvairās no nožēlojamās realitātes un meklē mākslas ideālo un absolūto pasauli.

² Sk. ceturto atsauci 286. un 287. lpp.

gluži reāls pamats – abi darbi ir tulkoti latviešu valodā un ir arī visvairāk spēlētie uz latviešu skatuvēm. “Māsa Beatrise” izpelnās lielu publikas atsaucību un kritiķu labvēlību Birutas Skujenieces režijā. Māksliniece pati arī spēlē māsu Beatrisi un vēlāko gadu uzvedumā – Dievmāti. “Zilajam putnam” arī ir priekšvēsture: Konstantīna Staņislavska veiksmīgā uzveduma (1908) atbalsis nonāk līdz Rīgai, un tūdaļ pat pēc Maskavas Dailes teātra (*Московский Художественный академический театр, МХАТ*) inscenējuma Augusts Baltpurviņš no krievu valodas lugu iztulko latviski. Uz skatuves dēļiem tā nonāk Eduarda Smiļģa un Jāņa Munča režijā, atbilstoši 1920. un 1933. gadā. Citātā minētie literātu vārdi ir to daiļrades simboli, jaunas literārās izteiksmes simboli. Taču, ņemot vērā laika nobīdi, ar kādu sarakstīts romāns, pieļaujam, ka aprakstītajam laika posmam sekojošie notikumi tiek integrēti literārajā tekstā kā laikmetam piederīgi.

Fallija “Putniņā” Māterlinka vārds izspēlēts literārā koķetērijā – jaunu ģimnāzistu sarunā. VI nodaļā Harders, fiziski nepievilcīgs, netīrs un nopīpējies, bet literāri apdāvināts, diskutē ar Putniņu, kura prototips ir pats Fallijs, par literatūru. Jautāts, ko lasa, atbild ar ironisku antifrāzi:

“Marku Tvenu, Edgaru Po... Un Edgars Po ir arī vīrs!” viņš uzcirta. “Ne tāds kā tavs Materlinks. Tavs Materlinks ir tikai bāba! Un Verlens jau nu gluži bāba! Un tavi dekadenti, simbolisti, mistiķi un dēmonisti – visi bābas! Mīkstčaulīši, jēra dvēselītes! Ne acu galā neieredzu!” viņš atmata ar roku un aizgriezās, lai savus smieklus nerādītu [Fallijs 1942: 262].

Literatūras cienītāja mutē autoritāšu, kuras vēl ne visiem Latvijā ir autoritātes, nozākāšana izklausās pēc joka. Izspēlētā antitēze nebalsta pieklusinātu ironiju, bet gan pamatīgu joku, to Fallijs akcentē ar izteiksmīgo personāža žestu un aplāpētajiem smiekliem. Simulētais naidis uz “bābām, mīkstčaulīšiem un jēra dvēselītēm”, kas konotē nevarību, nespēju, ļaušanos apstākļiem un bailīgumu, ir mājiens uz sociālisma apoloģētiem literatūrā.

Māterlinka recepciju ģimnāzistu vidē ataino arī Edvarda Vulfa “Jānis Robs”. Šeit piesaukti pāris atšķirīgi aspekti – Māterlinks kā garīgā bāka saistīts ar klusuma un dvēseles konceptu: “Tē ir mans Meterlinks, te ir mani klusie, “sirds šķīstie” skolotāji” [Vulfs 1937: 188]. Un Māterlinks kā modes lietas – pesimisma – reprezentants: “Millija tagad sajuta, ka šis zēns tiešām ir tāds, kā viņš runā, ka viņš ne par matu neizliekas un viss nespēlē pie jauniem cilvēkiem tik moderno pesimisma, neskaidras traģikas un pusjūtu, pustoņu spēlīti à la Meterlink...” [Vulfs 1937: 175].

Upīša romānā “Zelts” literatūras uzskaitījums, literāro interešu pamešana novārtā iezīmē pāreju uz citu pasaules uzskatu, kas orientēts uz materiālās pasaules likumiem, tajā literatūrai vairs nav vietas, un vienlaikus iezīmē mīlestības attiecību

turpmāko attīstību, kas nebūs saistīta ar citētajā literatūrā lasāmo dziļo dvēseles izziņu, bet gan ar attiecību konvertēšanu naudā:

Poruka un Virzas dzejoļi... Eldgasta "Zvaigžņotas naktis" un "Vižņi"... Mirbo "Istabmeitas dienas grāmata"... Pšibiševska un Meterlinka raksti krievu universālbibliotēkas dzeltenajos sējumiņos... Tagad ne lasīt gribējās, ne skatīties. Apnicis. Atslēdzis atvilktņi un aiz gara laika rakņājas tajā. Mildas vēstulītes... [Upīts 1998: 184].

Romāna varonis Roberts Sveilis pārskata savu studenta grāmatplauktu, iemīļotu autoru grāmatiņas, un viņa uzmanību piesaista cita rakstu forma, personāža, "papīra būtne" Mildas, vēstulītes. Mildas pārstāvētā materiālā, taustāmā un ju-tekliskā pasaule šķiet interesantāka, saistošāka par literāro. Notiek Zolā romāna varoņu cienīga degradācija.

Citu līniju iezīmē sievietes un tās attiecību raksturojums. Antona Austrīņa "Garajā jūdžē" galvenais varonis Aizbetnieks sarunājas ar paziņu Deisonu par jaunkundzēm, viena no tām "ļoti interesanta vēl ir Elfrīda Ošiņ, vairāk Meterlinka stilā" [Austrīņš 1925: 97]. Īpašības vārda "interesanta" konkretizējums, kas lasītājam liek palauzīt galvu, vai runa tiešām ir par Māterlinka bālajiem, caurspīdīgajiem tēliem. Apliecinājums izskan vēlāk: "...paliekat sveiki, mazā Selizeta!" [Austrīņš 1925: 629]. Pāvila Roziša darbā "Daina. Lirisku momentu viegla kontūras" naivā meitene Daina, kaut arī ģimnāziju beigusi, jūtas vēl maza un bezpalīdzīga: "Apkārtne likās salta un mēma. Tik dabu mīlēja. Daili arī. Hamsunu dievināja. Meterlinku ne mazāk" [Rozītis 1913].

Māterlinka lasītāja identitāte tiek būvēta, "sadarbojoties" tekstam un empīriskajam lasītājam. Personāža konstruēšanas procesā, kas notiek lasīšanas laikā, ekstratekstuālais aspekts balstās uz realitātē gūto pieredzi, bet intertekstuālais, uz tekstā gūto pieredzi. Jāpiekrīt Andrē Fosiona (*André Fossion*, 1944) apgalvojumam, ka "teksta jēga atdzīvojas, kad lasītājs, lasot liek parādīties nozīmēm vai, citiem vārdiem, liek dzimt jaunam tekstam" [Fossion 1980: 34].

Jaunā kontekstā, latviešu literatūras informatīvajā telpā, Māterlinks top par vienu no tekstrades komponentiem. Māterlinka daiļrades aktualizācijas process ir saistīts ar konkrētu tēlu un konceptu aktualizāciju. Šajā gadījumā ar noteiktu literāru jomu, jauno mākslu, kas cenšas 20. gadsimta pirmajā desmitgadē iekarot savu vietu latviešu literatūras telpā. Viņa vārds latviešu prozā izskan kā laikmeta jaunās literatūras ilustratīvs piemērs. Rakstnieku plejāde, tostarp Māterlinks, ir

¹ Selizete ir Māterlinka lugas "Aglavene un Selizete" personāžs, jauna, maiga būtne, sieviete-bērns.

zināšanu pasaules apzīmējums, kas saistīta ar individuālo izglītošanos, kas pavada institucionālo studiju posmu un iesniedzas aiz tā, tādējādi jaunā literatūra, tās pārzināšana raksturo noteiktu sociālu tipu – izglītots cilvēks vai tāds, kas pretendē uz šo statusu. Zīmīgi, ka Māterlinka darbu un to ideju vērtētāji galvenokārt ir vīriešu kārtas personāži. Personāži – sievietes, lai gan arī šeit tiek piesaukta literārā gaume, raksturotas kā vizuāli–emocionālie, prerafaelītu jaunavām līdzīgie, Māterlinka sieviešu tēli. Tos ieskicē svešādība, emocionāls sasprigtums un trauklums. Sasaiste veidojas nevis kā personāža – vīrieša gadījumā, ar novatoru literāro radišanu un spēju to novērtēt, tātad ar Māterlinka paša literāta aktivitāti, bet gan ar metonīmiju *Māterlinks* kā literāro darbu, to raksturiezīmju un tēlu apzīmējumu.¹ Māterlinka sieviešu tēli paver interesantu pētniecības lauku arī latviešu dzejā.

Izmantotie avoti

- Austriņš, A. Garā jūdze. *Ritums*, Nr. 2 (01.02.1925.). 83.–99. lpp.; *Ritums*, Nr. 9 (01.09.1925.). 627.–644. lpp.
- Fallijs. Putniņš. *Dzejdarbu izlase*. Rīga: Latvju grāmata, 1942. 253.–317. lpp.
- Fossion, A. *Lire les écritures: théorie et pratique de la lecture structurale*. Bruxelles: Lumen Vitae, 1980. P. 34.
- Genette, G. *Palimpsestes*. Paris: Le Seuil, 1982.
- Gruzna, P. *Jaunā strāva*. Rīga: Zinātne, 1992.
- Hamon, Philippe. Pour un statut sémiologique du personnage. *Littérature*, N°6, 1972. *Littérature*, Mai, 1972. Pp. 86–110. Disponible: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/litt_0047-4800_1972_num_6_2_1957
- Ķezberis, E. Mazā dāma ar pūpolzaru. *Latvijas Kareivis*, Nr. 86 (18.104.1937.). 4. lpp.
- Rainis. Francijas jaunākā literatūra II. *Mājas Viesis*, Nr. 50 (09.12.1898.). 2. lpp. Citēts pēc: Rainis. *Kopoti raksti*. 18. sējums. Rīga: Zinātne, 1983.
- Rozītis, P. Daina. Lirisku momentu vieglas kontūras. *Spogulis*, Nr. 8, (14.09.1913.).
- Thibaudet, A. *Le Liseur des romans*. Paris: G. Crès, 1925.
- Upīts, A. *Zelts*. Rīga: Atēna, 1998.
- Vizulis. Grāmatu galds. *Latviešu Avīzes*, Nr.7, (16.02.1900.). 1. lpp.
- Vulfs, E., Robs, J. *Kopoti raksti*. Pirmais sējums. Rīga: Grāmatu Draugs, 1937.

¹ Izņēmums šeit būs Haralda Eldgasta romāna “Zvaigžņotās naktis” galvenā varoņa Jovana Mermaņa paralēles ar Māterlinka lugas “Monna Vanna” personāžu Princivalli.

Zeltmatis. Fraulein Miece. Psiholoģiska skice. *Mājas Viesa Mēnešraksts*, Nr. 4, (01.04.1897.)

Zeltmatis. Mat... Skice. *Jaunā Raža III*, 1899. 183.–191. lpp.

**AN INTERPRETATION OF A HISTORICAL PERSON:
MAURICE MAETERLINCK IN THE LATVIAN LITERARY TEXT**

Abstract

At the beginning of the 20th century, as the popularity of Maurice Maeterlinck grew, more and more often the names of the Belgian symbolist, his characters, quotations and paraphrases of his texts occurred in the Latvian fiction. A character in Latvian literature, a reader and connoisseur of Maeterlinck indirectly reflects the taste of people interested in literature at the time and through the prism of reception aesthetics provides an insight into the specific features of reading the popular writer. Thus Maeterlinck's intertext reveals the most essential Belgian concepts and aspects of metaphysical thought to Latvian writers. It can be read both in the works of art of Maeterlinck's translators – Zeltmatis (Ernests Kārklīņš) and Augusts Baltpurviņš and in the works of other Latvian writers at the beginning of the 20th century: Viktors Eglītis, Edvards Vulfs, Fallijs and Antons Austrīņš. In the case of the male character the bond is created with Maeterlinck's own literary activities and his innovations, whereas the female characters are depicted as alien: heroines of Maeterlinck's plays resemble Pre-Raphaelite damsels.

Keywords: *Maeterlinck, Latvian literature, character.*